

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય અને અન્ય

વિરુદ્ધ

વિજય શંકર ત્રિપાઠી

૨૦/૦૭/૨૦૦૫

[અરજિત પસાયત અને એચ. કે. સેમા, ન્યાયમૂર્તિઓ]

સેવા વિષયક કાયદો:

ભારતનું સંવિધાન, ૧૯૫૦; અનુચ્છેદ ૩૧૧(૨):

નિયોક્તા દ્વારા અનુચ્છેદ ૩૧૧(૨) હેઠળ દર્શાવેલી નિયત કાર્યપદ્ધતિનું પાલન કર્યા વિના કર્મચારીની સેવાઓ સમાપ્ત કરવી-સેવા સમાપ્તિના હુકમની કાયદેસરતા-સામે પડકાર-ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા એમ ઠરાવીને ફગાવી દેવામાં આવ્યો કે સેવા સમાપ્તિનો હુકમ એ સામાન્ય સેવા સમાપ્તિ હતો અને અનુચ્છેદ ૩૧૧(૨)

આકર્ષાતો નથી—ઉચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા ઉલટાવવામાં આવ્યો—અપીલ પર, ઠરાવવામાં આવ્યું કે: સેવા સમાપ્તિનો હુકમ પસાર કરતા પહેલાં કથિત રીતે કરવામાં આવેલી તપાસ માત્ર આશય હતી કે પાયો, તે પ્રશ્ન પર ઉચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા વિચારણા કરવાની જરૂર હતી. ઉચ્ચ ન્યાયાલય કેસના ગુણદોષ પર પોતાનો કોઈ અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવામાં નિષ્ફળ રહી હોવાથી, નવેસરથી વિચારણા કરવા માટે આ બાબત ઉચ્ચ ન્યાયાલયને પરત મોકલવામાં આવે છે.

પ્રતિવાદીની સેવાઓ હવે જરૂરી ન હોવાથી તેમને નોટિસ આપ્યા પછી તેમની સેવાઓ સમાપ્ત કરવામાં આવી હતી. આવી સેવા સમાપ્તિને રાજ્ય પબ્લિક સર્વિસ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ પડકારવામાં આવી હતી. ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા એવું ઠરાવીને દાવો ફગાવી દેવામાં આવ્યો હતો કે સેવા સમાપ્તિનો હુકમ એ સામાન્ય સેવા સમાપ્તિ હતો અને તેની સાથે કોઈ કલંક જોડાયેલું નહોતું તથા સંવિધાનનો અનુચ્છેદ ૩૧૧(૨) આકર્ષાતો નથી. આ હુકમને કર્મચારી દ્વારા પડકારવામાં આવ્યો હતો. ઉચ્ચ ન્યાયાલયે એવા ગ્રાઉન્ડ પર સેવા સમાપ્તિનો હુકમ રદ કર્યો હતો કે કામચલાઉ સરકારી કર્મચારીની સેવાઓ સમાપ્ત કરતી વખતે પણ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૧(૨)નું પાલન કરવું આવશ્યક છે. આથી વર્તમાન અપીલ.

અપીલનો નિકાલ કરતા, અદાલતે—

ઠરાવ્યું: ઉચ્ચ ન્યાયાલયે કલંકના પ્રશ્ન પર અથવા સેવા સમાપ્તિનો હુકમ પસાર થતાં પહેલાં હાથ ધરવામાં આવેલી કોઈ તપાસની અસર પર વિચાર કર્યો નહોતો. કથિત રીતે હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસ માત્ર આશય હતી કે પાયો, તે પ્રશ્ન પર ઉચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા વિગતવાર વિચારણા કરવાની જરૂર હતી. ઉચ્ચ ન્યાયાલયનો હુકમ કેસના ગુણદોષ પર કોઈ અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યા વિનાનો હોવાથી, તેને રદ કરવામાં આવે છે અને નવેસરથી વિચારણા કરવા માટે ઉચ્ચ ન્યાયાલયને પરત મોકલવામાં આવે છે.[૭૫૧-ડી, એફ]

ધનંજય વિ. ચીફ એક્ઝિક્યુટિવ ઓફિસર, જિલ્લા પરિષદ, જાલના, [૨૦૦૩] ૨ એસસીસી ૩૮૬; મેથ્યુ પી. થોમસ વિ. કેરળ સ્ટેટ સિવિલ સપ્લાય કોર્પોરેશન લિમિટેડ અને અન્ય, [૨૦૦૩] ૩ એસસીસી ૨૬૩; દીપ્તિ પ્રકાશ બેનર્જી વિ. સત્યેન્દ્ર નાથ બોઝ નેશનલ સેન્ટર ફોર બેઝિક સાયન્સિસ, કલકત્તા [૧૯૯૯] ૩ એસસીસી ૬૦ અને પવનેન્દ્ર નારાયણ વર્મા વિ. સંજય ગાંધી પીજીઆઈ ઓફ મેડિકલ સાયન્સિસ, [૨૦૦૨] ૧ એસસીસી ૫૨૦, નો સંદર્ભ લેવામાં આવ્યો.

દીવાની અપીલ હકૂમત: દીવાની અપીલ નંબર: ૫૨૪૨/૨૦૦૨.

સી.એમ.ડબલ્યુ.પી. નંબર: ૨૮૭૬૭ માં અલ્હાબાદ ઉચ્ચ ન્યાયાલયના
તા. ૦૫/૧૧/૧૯૯૯ ના ચુકાદા અને હુકમ પરથી.

અપીલકર્તાઓ વતી શ્રીમતી અલ્કા અગ્રવાલ, ગર્વેશ કાબરા અને રવિ
પ્રકાશ મેહરોત્રા.

પ્રતિવાદી વતી ચતિશ મોહન અને વિશ્વજીત સિંહ.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ અરીજીત પસાયત દ્વારા આપવામાં આવેલ.

પ્રતિવાદીની સેવાઓ તા. ૧૬/૦૮/૧૯૮૮ ના હુકમ દ્વારા સમાપ્ત
કરવામાં આવી હતી. એવું દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે તેમની સેવાઓ હવે જરૂરી
નથી અને, તેથી, નિયત એક મહિનાના પગાર અને ભથ્થા સાથે નોટિસ
આપવામાં આવી હતી. આવી સેવા સમાપ્તિને સ્ટેટ પબ્લિક સર્વિસ ટ્રિબ્યુનલ,
ઉત્તર પ્રદેશ (ટૂંકમાં 'ટ્રિબ્યુનલ') સમક્ષ પડકારવામાં આવી હતી. કલેમ પિટિશન
નંબર: ૩૩૭/વી/૮૯ ને એવું ઠરાવીને ફગાવી દેવામાં આવી હતી કે સેવા
સમાપ્તિનો હુકમ એ સામાન્ય સેવા સમાપ્તિ હતો અને તેની સાથે કોઈ કલંક
જોડાયેલું નહોતું. એવું જોવા મળ્યું હતું કે કેટલાક આક્ષેપો હતા અને પ્રતિવાદી-
કર્મચારીએ વત્તેઓછે અંશે તે આક્ષેપો સ્વીકારી લીધા હતા. તેથી, સેવા
સમાપ્તિના હુકમ સાથે કોઈ કલંક જોડાયેલું નહોતું કે તે કોઈ શિક્ષાત્મક પ્રકારનો
નહોતો. તદનુસાર, એવું ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે ભારતનું સંવિધાન, ૧૯૫૦

(ટૂંકમાં 'સંવિધાન') નો અનુચ્છેદ ૩૧૧(૨) આકર્ષાતો નથી. પ્રતિવાદી-કર્મચારીએ માત્ર એવા ગ્રાઉન્ડ પર રિટ પિટિશન દાખલ કરી હતી કે કામચલાઉ સરકારી કર્મચારીઓના કિસ્સામાં પણ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૩૧૧(૨)નું પાલન કરવું આવશ્યક છે. ઉચ્ચ ન્યાયાલયનો એવો મત હતો કે કામચલાઉ સરકારી કર્મચારીઓના કિસ્સામાં પણ અનુચ્છેદ ૩૧૧(૨)નું પાલન કરવું જરૂરી છે. તદનુસાર, સેવા સમાપ્તિનો હુકમ રદ કરવામાં આવ્યો હતો અને રિટ પિટિશન મંજૂર કરવામાં આવી હતી.

અપીલના સમર્થનમાં, અપીલકર્તા-રાજ્ય અને તેના તંત્ર વતી વિદ્વાન વકીલે સબમિટ કર્યું કે ઉચ્ચ ન્યાયાલય સમક્ષ મુખ્ય મુદ્દો એ હતો કે સેવા સમાપ્તિનો હુકમ એ સામાન્ય સેવા સમાપ્તિ હતો કે તેની સાથે કોઈ કલંક જોડાયેલું હતું. આ પ્રતિપાદન સામે કોઈ વિવાદ નથી કે અનુચ્છેદ ૩૧૧(૨) કામચલાઉ સરકારી કર્મચારીઓને આકર્ષાય છે. પરંતુ કેસની હકીકતોને ધ્યાનમાં લેતાં સેવા સમાપ્તિનો હુકમ કાયદેસર હતો કે કેમ, તેની ચકાસણી ઉચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા કરવામાં આવી નહોતી. એ બાબત તરફ ધ્યાન દોરવામાં આવ્યું હતું કે સેવા સમાપ્તિના હુકમમાં એવું કંઈ નથી જે દૂરદૂરથી પણ કોઈ કલંક દર્શાવતું હોય અને, તેથી, આ પાસાની અવગણના કરવી અને રિટ પિટિશન મંજૂર કરવી તે ઉચ્ચ ન્યાયાલય માટે ન્યાયસંગત નહોતું. બીજી તરફ, પ્રતિવાદીના વિદ્વાન વકીલે સબમિટ કર્યું કે સેવા સમાપ્તિના હુકમ પહેલાં, કથિત રીતે એક તપાસ

ચલાવવામાં આવી હતી અને કેટલીક સામગ્રી રેકૉર્ડ પર લેવામાં આવી હતી. અહીંના પ્રતિવાદીને કોઈ તક આપ્યા વિના અને તપાસ ચલાવ્યા વિના, સેવા સમાપ્તિનો હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. તેમના જણાવ્યા મુજબ, તપાસ અહેવાલ એ સેવા સમાપ્તિના હુકમ માટે આશય અને પાયો બંને હતો.

અમે જોઈએ છીએ કે ઉચ્ચ ન્યાયાલયે કલંકના પ્રશ્ન પર અથવા સેવા સમાપ્તિનો હુકમ પસાર થતાં પહેલાં હાથ ધરવામાં આવેલી કોઈ તપાસની અસર પર વિચાર કર્યો નહોતો. કથિત રીતે હાથ ધરવામાં આવેલી તપાસ માત્ર આશય હતી કે પાયો, તે પ્રશ્ન પર ઉચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા વિગતવાર વિચારણા કરવાની જરૂર હતી. તે કરવામાં આવ્યું નથી. સેવા સમાપ્તિનો હુકમ સામાન્ય છે કે શિક્ષાત્મક, તેની ચકાસણી અગાઉના કેટલાક કેસોમાં કરવામાં આવી છે, દા.ત. ધનંજય વિ. ચીફ એક્ઝિક્યુટિવ ઓફિસર, જિલ્લા પરિષદ, જાલના, [૨૦૦૩] ૨ એસસીસી ૩૮૬ અને મેથ્યુ પી. થોમસ વિ. કેરળ સ્ટેટ સિવિલ સપ્લાય કોર્પોરેશન લિમિટેડ અને અન્ય, [૨૦૦૩] ૩ એસસીસી ૨૬૩. અજમાયશી સમયગાળા દરમિયાન પસાર કરાયેલા સામાન્ય સેવા સમાપ્તિ ના હુકમે સતત ચર્ચા જગાવી છે. આ અદાલતના તાજેતરના બે નિર્ણયો—દીપ્તિ પ્રકાશ બેનર્જી વિ. સત્યેન્દ્ર નાથ બોઝ નેશનલ સેન્ટર ફોર બેઝિક સાયન્સિસ, કલકત્તા, [૧૯૯૯] ૩ એસસીસી ૬૦ અને પવનેન્દ્ર નારાયણ વર્મા વિ. સંજય ગાંધી પીજીઆઈ ઓફ મેડિકલ સાયન્સિસ, [૨૦૦૨] ૧ એસસીસી ૫૨૦ માં આ

પ્રશ્નને સ્પર્શતા અગાઉના મોટાભાગના નિર્ણયોની સમીક્ષા કર્યા પછી એવું અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે કે ક્યારે સેવા સમાપ્તિના હુકમને સામાન્ય ગણી શકાય અને ક્યારે તેને શિક્ષાત્મક ગણી શકાય, તેમજ અજમાયશી સમયગાળા દરમિયાન મુક્ત કરાયેલા કર્મચારી સાથે ક્યારે કલંક જોડાયેલું કહી શકાય. બંને પક્ષના વિદ્વાન વકીલોએ પોતપોતાની દલીલોના સમર્થનમાં અથવા તેમાં જણાવેલા સિદ્ધાંતોને વર્તમાન કેસની હકીકતો લાગુ પાડવાના હેતુથી આ નિર્ણયોનો સંદર્ભ આપ્યો અને તેના પર આધાર રાખ્યો. દીપ્તિ પ્રકાશ બેનર્જીના કેસમાં વિવિધ નિર્ણયોનો સંદર્ભ આપ્યા બાદ એ દર્શાવવામાં આવ્યું હતું કે ક્યારે એક સામાન્ય સેવા સમાપ્તિના હુકમને ગેરવર્તણૂકના આક્ષેપો પર "આધારિત" ગણવો જોઈએ અને ક્યારે ફરિયાદો માત્ર આવો સામાન્ય સેવા સમાપ્તિનો હુકમ પસાર કરવા માટેનો આશય હોઈ શકે. સદરહુ ચુકાદાના ફક્ત-૨૧ માં આ તફાવત આ પ્રમાણે સમજાવવામાં આવ્યો છે:

"જો ગેરવર્તણૂક અંગેની તપાસમાં, અધિકારીની પીઠ પાછળ અથવા નિયમિત ખાતાકીય તપાસ વિના તારણો પર પહોંચવામાં આવ્યું હોય, તો સામાન્ય સેવા સમાપ્તિના હુકમને આક્ષેપો પર 'આધારિત' ગણવો જોઈએ અને તે ખરાબ ગણાશે. પરંતુ જો તપાસ હાથ ધરવામાં ન આવી હોય, કોઈ તારણો પર પહોંચવામાં ન આવ્યું હોય અને નિયોક્તા તપાસ ચલાવવા ઈચ્છતા ન હોય, પરંતુ તે જ સમયે, તે એવા કર્મચારીને

નોકરીમાં ચાલુ રાખવા માંગતા ન હોય જેની સામે ફરિયાદો હોય, તો તે માત્ર આશય નો કિસ્સો બનશે અને હુકમ ખરાબ ગણાશે નહીં. જે નિયમિત ખાતાકીય કાર્યવાહીમાં વિલંબ થવાને કારણે અથવા પૂરતા પુરાવા મેળવવા અંગે શંકા હોવાને કારણે નિયોક્તા આક્ષેપોની સત્યતાની તપાસ કરવા ઈચ્છતા ન હોય, તો પણ આવી જ સ્થિતિ રહેશે. આવા સંજોગોમાં, આક્ષેપો એ માત્ર આશય બનશે અને પાયો નહીં, અને સામાન્ય સેવા સમાપ્તિનો હુકમ કાયદેસર ગણાશે. નિર્ણયોની એક લાંબી શ્રેણી પરથી અમને એવું જણાય છે કે સેવા સમાપ્તિનો હુકમ સામાન્ય છે કે શિક્ષાત્મક, તેનો અંતિમ નિર્ણય દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગોને યોગ્ય ધ્યાનમાં રાખીને જ કરવો જોઈએ. ઘણી વખત સેવા સમાપ્તિના હુકમના સંદર્ભમાં પાયા અને આશય વચ્ચેનો તફાવત ઘણો પાતળો અથવા એકબીજા પર ઓવરલેપ થતો હોય છે. સામાન્ય સેવા સમાપ્તિનો હુકમ પસાર કરવા માટે ગેરવર્તણૂક પાયા તરીકે છે કે નોકરીમાં ચાલુ રાખવા માટેની અયોગ્યતાના ગ્રાઉન્ડ પર તે માત્ર આશય છે, તેના આધારે સામાન્ય સેવા સમાપ્તિના હુકમોનું ચોક્કસ વર્ગીકરણ કે વિભાજન કરવું મુશ્કેલ હોઈ શકે છે."

તેથી, કેસના ગુણદોષ પર કોઈ અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યા વિના, અમે ઉચ્ચ ન્યાયાલયના હુકમને રદ કરીએ છીએ, નવેસરથી વિચારણા કરવા માટે આ

બાબત ઉચ્ચ ન્યાયાલયને પરત મોકલીએ છીએ. એવું જણાય છે કે અપીલકર્તા-રાજ્ય અને તેના તંત્ર દ્વારા ઉચ્ચ ન્યાયાલય સમક્ષ સામો સોગંદનામું દાખલ કરવામાં આવ્યું નહોતું. તે છ અઠવાડિયાની અંદર દાખલ કરવામાં આવશે. જો તે દાખલ કરવામાં ન આવે, તો ઉચ્ચ ન્યાયાલય તેની સમક્ષના સાધનોના આધારે આગળ વધશે. જો કોઈ સામો સોગંદનામું દાખલ કરવામાં આવે અને પ્રતિવાદી-કર્મચારી કોઈ વધુ સોગંદનામું દાખલ કરવા ઈચ્છે, તો ઉચ્ચ ન્યાયાલય દ્વારા પ્રતિવાદી-કર્મચારીને પૂરતો સમય આપવામાં આવશે.

તદનુસાર, અપીલનો નિકાલ કરવામાં આવે છે, ખર્ચ અંગે કોઈ હુકમ નથી.

અપીલનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો.

****This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.****

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====